

Oponentský posudek diplomové práce Renáta Knížková: Příprava na manželství

Ač by titul bez jakéhokoliv bližšího určení či podtitulu mohl slibovat leccos, jde o otázky přípravy na manželství v katolické církvi a Českobratrské církvi evangelické (ČCE). Diplomová práce představuje pokus toto téma pojednat v širších souvislostech, totiž „v souvislostech kulturně historických změn“ (Anotace). Tyto změny, resp. své pojetí daných kontextů představují úvodní kapitoly z dějin právního pojmání manželství (kap. 1) a sociologický pohled na proměnu manželství (kap. 2). Tyto dvě kapitoly ukazují na konkrétních textech proměnu chápání instituce manželství velmi názorně. Pro celkové pochopení je důležité zdůraznění, že až prakticky do poloviny 20. století bylo právo (i veřejné povědomí) o manželství spoluurčováno křesťanským pohledem.

Třetí kapitola pak ve vší stručnosti pojednává o „biblickém pohledu na manželství“ (38-43). Zde autorka zmiňuje i nesnadnou pasáž o podřízenosti ženy muži a příkazu pro muže milovat svou ženu. Jakkoli to vysvětluje velmi dobře, do sumáře kapitoly se dostala výpověď: „Biblický pohled na manželství je charakterizován vztahem muže a ženy, který je založený na lásce a úctě“ (43). Nepochybně hraje láska a úcta mezi manželi svou roli, ale asi je nelze považovat za základ onoho vztahu. Sama autorka uvádí, že „manželství bylo bráno jako naplnění Božího stvořitelského plánu“ (41), resp. jde o „nejstarší ustanovení Boží“ (38). Základ vztahu je tedy jaksí mimo tento vztah.

V kapitole 4. se autorka věnuje „vývoji pojetí“ manželství v církvi katolické. Postupuje sledováním nejvýznamnějších dokumentů, které vždy (s určitým zpožděním) sledují a mapují ony cesty vývoje. Je pravdou, že obsahově by autorka nezjistila nic nečekaně nového, ale snad mohla alespoň zmínit i Katechismus katolické církve, který má své významné místo mezi církevními dokumenty. Zajímavé by samozřejmě bylo zjistit, zda došlo k nějakému výraznému posunu v pohledu na manželství a rodinu v oficiálním katolickém prostředí od dob *Familiaris consortio* Jana Pavla II. z roku 1981 (48), kdyby autorka byla zaznamenala dokument stejného rázu (adhortace) *Amoris laetitia* papeže Františka z března roku 2016. V prostředí ČCE je situace ztížená, neboť zde neexistují podobně závazné dokumenty obecnějšího charakteru. Přesto autorka našla řadu zdrojů, snad je jen škoda, že některé nepojednala blíže. (Titul „Manželství: Jeho podoba, proměny,...“ asi nelze ovšem považovat za „knihu“.) Šestá kapitola stručně pojednává realizační podoby manželských příprav v obou církvích.

Analytická část tvoří prakticky polovinu rozsahu práce. Zdrojem jsou příručky k přípravě snoubenců, metodou „obsahová analýza“. Autorka zmiňuje i těžkost se získáním odpovídajících příruček, resp. s definováním, co by mezi ně mohlo patřit (60). Samozřejmě je zajímavé, že autorka například našla příručku „Příprava snoubenců“ z roku 1992 od L. Traxlera, kdežto příručku „Příprava na manželství“ od A. Opatrného z roku 1994 nezaznamenala, ač je rovněž na internetu.

Autorka neklade jen otázky obsahové (jaká témata příručky obsahují, která se opakují, která jsou vynechána atp.), ale z jaké pozice jsou tyto příručky psány: z pozice „co manželství ohrožuje“ nebo „co manželství prospívá“?, resp. co vlastně podobné příručky (z)působí. Ve

výsledku se jedná o velmi zajímavý experiment, který stojí za pozornost. Samozřejmě může být otázkou, jak se stanoví – podle jakých hodnotových či jiných kritérií – co je ohrožující, a co prospívající. V prvním plánu jde jistě o to rozlišit, popsat a zaznamenat, „co autor doporučuje“ nebo „před čím varuje“ (59). Někdy však mohou i dobře míněné, pozitivní výpovědi být silným varováním, či jen unudit k smrti, a naopak varování vzbudit touhu po zkušenosti. Ale to je nepochybně spíše otázka celkového kontextu a realizace příprav na manželství, která přesahuje možnosti analýzy jednotlivých textů.

Předposlední kapitola nese název „Diskuze“. Z velké části jde však spíše o souhrn poznatků z analýzy. Najdeme sice propojení s částí teoretickou, jak autorka proklamuje na začátku (106), avšak nezdá se, že by šlo o to, co si obvykle představujeme pod pojmem diskuze ve vědecké práci. A neliší se nijak podstatně od Závěru (112). Odpověď na otázku, jak tedy autorka vidí pozice, a proč, ze kterých jsou příručky psané, co by k tomu kriticky mohla povědět a jaká by dala doporučení církvím k případné změně postoje, a proč, může být předmětem rozhovoru u obhajoby. Je dobré, že jsou nabídnuty oblasti pro další výzkum, obě jsou relevantní. Lze se jen zeptat, co má autorka na mysli, když píše, že příručky v katolické a evangelické církvi se liší svou pozicí a „bylo by zajímavé prozkoumat, zda a z jakého důvodu se tyto pozice odrážejí v dalších církevních dokumentech“ (108). Které „další dokumenty“ má autorka na mysli? Jisté je, že by výzkum šlo rozšířit i na literaturu pastorační a katechetickou, kam oblast přípravy na manželství obvykle spadá.

Autorka tedy srovnává vyloženě „příručky“, které jsou určeny přímo pro manželské přípravy. To je pochopitelně relevantní způsob práce a ona z něj vytěžila, co jen bylo možné. Nebylo účelem srovnávat vše, co se kde o přípravě na manželství nalezne. Ale vzhledem k poměrně rozsáhlému úvodu, který představuje poměrně podrobně vývoj právního, kulturně-sociologického a biblického pohledu na manželství a rodinu (str. 15-43), přece jen mírně zarazí, proč jsou naopak nejrůznější dokumenty, které rovněž určují podobu manželství a rodiny a mluví o přípravě snoubenců, již jen vyjmenované (51). Domnívám se, že pro hlavní téma by měly svoji relevanci, kterou tolik u citovaných právních textů příliš nespátřuji.

Vynechána zůstala problematika tzv. smíšených manželství (letmé zmínky 46, 48, případně 91), které se však týká dosti významný dokument „Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství“ z roku 2010. Smíšená manželství v ČR se mohou statisticky zdát okrajovým fenoménem, ale z hlediska přípravy na manželství jde o velmi důležité téma, z vlastní pastorační praxe mohu potvrdit, že velmi časté a nezřídka klíčové. Dokument je částečně otištěn v publikaci P. Filipiho „Po ekumenickém chodníku“, kterou autorka zmiňuje. A tak by mohlo být zajímavé, kdyby autorka příslušné stati P. Filipiho (Po ekumenickém chodníku, str. 35n) položila své dvě klíčové otázky, případně ji kriticky zhodnotila.

Mezi drobnými nesrovnalostmi, které se v každé práci vyskytují, jsou některé obzvlášť nápadné:

Autorka klade počátek své historické sondy do roku 1850, s tím, že mj. jde o počátek „novodobé vědeckosti“ (14). Co tím má autorka na mysli?

Konstatuje se, že v období Protektorátu se na české občany vztahovalo říšské právo. „To neplatilo pro Židy a Romy. Ti ztratili jistá občanská práva“ (21). V tomto případě

ponechávám stranou otázku, z jakého pramene autorka čerpala tyto informace (celý odstavec je bez uvedení zdroje), jen by stálo za vysvětlení ono slůvko „jistá“. Tedy jen některá práva? Která? Nebo se ta práva stala nejistá? Jak to vlastně bylo?

Autorka uvádí, že „nemá ČCE žádný oficiální dokument týkající se manželství“ (51). O dva řádky dále uvádí, že užila „oficiální materiály...“ (o manželství). Jak to myslí?

Bibliografický seznam obsahuje poměrně velké množství titulů. Vše je snad uvedeno korektně, vloudily se jen drobné chybičky: Stolař je Jaroslav a Kodex kanonického práva vyšel 1983. Oponentovi zůstalo utajeno, podle jakého klíče autorka rozdělovala literaturu mezi primární a sekundární zdroje. Mezi primárními zdroji by bylo lze očekávat analyzované příručky. Vzhledem k jejich nedostupnosti by bylo bývalo vhodné je uvést plnotextově v příloze. A i když je to tak, proč dokumenty ČCE jsou mezi „Internetovými zdroji“, kdežto mezi „Církevními dokumenty“ jsou jen katolické. Ve spojení se zvolenou podobou poznámkového aparátu (závorka s uvedením autora, vročení a stránky v textu), který sice odpovídá možnému standardu, ale je naprosto nepřehledný, připravila autorka čtenáři zajímavou hru, neboť je třeba pokaždé znovu hledat, ve kterém oddíle se asi ten který titul nachází. Grafické zpracování samo je na výborné úrovni.

Autorka nepopírá osobní zájem na celé problematice (13), dokonce velmi pěkně zmiňuje rostoucí potřebu rozšíření znalostí, a tím i přibývajících tematické okruhy (58). I když z hlediska výsledného textu může mít oponent určité námitky s ohledem na nepoměr mezi jednotlivými částmi (například ony velmi podrobně líčené právní úpravy se všemi citáty), lze pozitivně hodnotit právě tento zájem, který našel výraz v originálně pojaté práci, jejíž originalita i inspirativnost je nepopíratelná.

Práci doporučuji k obhajobě, hodnocení C.

Ladislav Beneš, Dr.
Katedra praktické teologie UK ETF

V Pardubicích, září 2016